

Л. В. ГОЦУР
ДІАЛЕКТИЗМИ В НОВЕЛАХ О. КОБИЛЯНСЬКОЇ

Від новел О. Кобилянської віє чаром неповторності, самобутнім буковинським колоритом. Новели вводять читача у місцевий побут буковинців. Нас оточують незвичні реалії, тут побутують народні звичаї, обряди, лунає місцева говірка. Письменниця уміло вплітає в тканину творів місцеві назви широковідомих чи локальних реалій, її характерна оповідь ґрунтується на особливому синтаксисі та ритмомелодиці фрази. Все це творить високу поезію слова, гармонію загальновідомого й нового для читачів. І хоча в новелах О. Кобилянської велика кількість діалектної лексики, однак вона не створює бар'єра для сприйняття оповіді. Річ у тім, що діалектні елементи вводяться у художній твір у спеціальних контекстах або ж використовуються такі діалектизми, які структурно близькі до загальноновживаних нормативних лексем. Пор.: «Перед вихром і студінню хоронили їх колиби, сплетені з обтятих соснових галузів»; «Двоє з них грало на скрипках *коломиїку*»; «Їх *стриї* був не менш оригінальний. Червоні *ногавиці*, до того біла вишивана сорочка й багато вишивані *киттарики*» («Битва»); «*Трафилося* відтак, що я носила сіль до *стини*. Мабуть знаєте, що то *стина*? *Чабанія*, де люди літують з вівцями, де їх доять і *вурду* і бринзу роблять. Збита з дощок *колиба* на якій-небудь горі на пасовиську» («Некультурна»). У наведених прикладах не лише окремі виразні діалектизми (*колиба*, *стина*, *чабанія*), а й близькі до літературно-нормативних лексеми (*трафилося* замість *трапилося*) увиразнюють оповідь автора чи мову персонажів. Діалектні лексеми зупиняють на собі увагу читача, змушують заглибитися і в мову твору, і в змальований навколишній світ. Часто говіркові лексеми позначають специфічні місцеві реалії, розширюючи уявлення читача про умови життя, побут буковинців, як це видно з опису лісопилки у новелі «Битва»: «В низині кипіло голосне життя. Там гомоніла велика парова *трачка*»; «Гостро-кінчастими зубами прорізували з блискавичною скорістю прегарні пні, а *трачиння*, немов кров, вибухало з них, обсипувало їх і покривало коло них поміст».

За походженням діалектні елементи різноманітні. Вони відбивають живі й різнопланові контакти буковинців із сусідніми народами, засвідчують збереження у говірках багатьох архаїчних слів, форм, синтаксичних конструкцій. Поєднання різних за походженням діалектизмів створило неповторну чарівність індивідуального стилю О. Кобилянської. Пор. використання окремих діалектних лексем: «Нічого, *бадіко*»; «Мені припала задача заявити одному вбогому мужикові, вітцеві чотирьох малих дітей, що його господарство має *ліцитуватися*»; «...мій дід був заможним *газдою*» («Банк рустикальний»); «*Воздух* був холодний, вогкий... безліч *сверциків* перекликувалися»; «Що ви за віра? — питали вони недовірливо тих, хто прибули обчисляти *хосен* битви» («Битва»); «Велика *фіра*, набита нашими людьми»; «Рано прийшов його брат і родина і *кумнати* ціла кумпанія»; «Вже один *мошняг* казав мені, що при мені дуже велике щастя» («Некультурна»).

Окрім давніх слов'янських форм *сверцок*, *воздух* інші лексеми в українських говірках виникли внаслідок їх взаємодії з румунськими, молдавськими говірками, наприклад, у молдавських і румунських говірках *баде*, *бадіко* з-поміж інших значень має значення «дядько», «дорогий» — як форми ввічливого звертання, *личита* «продавати з молотка», *личитаціе* «продаж з молотка», *мошняг* «старий», *кумнати* «куми».

Інший шар діалектної запозиченої лексики утворюють запозичення пізніші, що почасти служать виразною словесною характеристикою освіченої верстви населення. Особливо чітко така характеристична настанова використання запозиченої лексики спостерігається у новелі «*Valse melancholique*», у якій змальовано життя буковинської інтелігенції: «Я прилагоджувалася до *матури*»; «була скоро й *консекветна*»; «любила над усе *елеганцію*»; «Я пішла на годину *конверзації* англійської мови»; «Але по *фризурі* можна її вже певно пізнати»; «Спадисті рамена надавали їй *ціх* у панськості, певності».

Неповторного колориту мові творів О. Кобилянської надають і специфічні синтаксичні конструкції, характерні для розмовно-побутового мовлення буковинців. Це, наприклад,

наявність архаїчного прийменника *о*, наприклад: «Здавалось, що сум прибував десь з далекої площини.., розходився важким зітханням по лісі і боровся з густим гіллям знов *о вихід* на простір»; «всі (дерева) виганялися вгору й благали *о життя*» («Битва»). Так само широко використовуються безприйменникові форми давального відмінка замість сполучення прийменник + іменник у род. відм., що властиве літературній мові, пор.: «Один орел, що сидів недалеко на стрімкій скелі і приглядався *тому всьому*.. розмахував крилами, вдарив ними вражено й люто,— збився вгору» («Битва»); «*Прислухувалася одностайному шумові власних смerek*» («Некультурна»); «Сиділа нерухомо і *прислухувалася уважно теорії музики*»; «*Приглянься їй завтра*» («Valse melancholique»). Колорит діалектного розмовного мовлення передають конструкції з непрямым порядком розташування членів підрядного означального речення, напр.: «Один з прибулих ударив залізним топірцем по старій смереці, *на котрої пні* росли гриби»; «У вузькій долині збудованою залізною дорогою, *котрої шини*, немов срібні змії вилися кокетливо около потоку, що коло них біг, прибув тягаровий поїзд»; «Дерева бачили так часто схід сонця.., *в котрого жарко-червонім світлі* ранком купалися»; «Колючі кущі дикої рожі, *котрої галуззя* вибуяло великими різками.., стояли, мов непроходимі стіни» («Битва»).

Новели О. Кобилянської переконують у тому, що художні тексти, зберігаючи особливості говірок, збагачують виразову палітру художньої мови. Водночас діалектизми виконують важливу пізнавальну роль, відтворюючи локальний колорит. Відірвати від письменників східної України, на території якої літературна мова в кінці XIX — на початку XX ст. була вже значною мірою вироблена й нормативно усталена, О. Кобилянська зверталася в своїй мовній практиці до розмовних, діалектних джерел. І хоча більшість діалектизмів, наявних у її творах, не ввійшла до літературної мови, вони сприяли розширенню виражальних засобів художнього стилю.